

12. Томащук О. Г., Сенько В. І. Організація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти у сучасних умовах. Матеріали XVI всеукраїнської практично-пізнавальної конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього». 2020. – Режим доступу: aukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/46-shistnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/357-organizatsiya-fizichnogo-vikhovannya-studentiv-zakladiv-vishchoji-osviti-u-suchasnikh-umovakh
13. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді : автореф. дис... д-ра наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України. Київ, 2012. 36 с.
14. Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах : Лист МОН України від 25.09.2015. № 1/9 – 454

Боднар Я.Б. <https://orcid.org/0000-0001-7863-6613>

ВПЛИВ СОКІЛЬСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ТІЛОВИХОВАННЯ ГАЛИЦЬКОЇ МОЛОДІ (КІНЕЦЬ ХІХ-ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

Анотація. У статті йде мова про діяльність спортивного товариства "Сокіл" в кінці ХІХ-на початку ХХ століття, визначається його роль у формуванні молодого українця.

Annotation. The article deals with the activities of the "Sokil" sports club in the late 19th and early 20th centuries, and defines its role in the formation of the young Ukrainian.

Як складова національно-культурного життя, фізкультурно-спортивний рух зародився в Галичині наприкінці ХІХ ст. Саме в цей час у сфері виховання відчувався вплив Заходу. На відміну від Наддніпрянської України, галицький фізкультурний рух у своєму розвитку мав добрий приклад, вартий наслідування. Йдеться про становлення і розвиток чеського гімнастичного товариства "Сокіл", яке з часом трансформувалося у всенародний визвольний рух і протягом короткого часу знайшло своїх прихильників і серед інших народів.

У Галичині, зокрема у Львові в 1867 р., утворився польський "Сокіл", який започаткував польський сокільський рух. Як і чеське, польське сокільство на початках своєї діяльності було частиною культурно-просвітницького і національно-визвольного руху в Австро-Угорській імперії.

Проте, як свідчать дослідники історії українського фізкультурно-спортивного руху [1, 2, 3], вирішальний вплив на заснування українського "Сокола" мало чеське гімнастичне товариство. Характеризуючись національно-культурницьким спрямуванням, використовуючи засоби фізичної культури, товариство пробуджувало національну свідомість галицьких українців.

Історія цього українського спортивно-гімнастичного товариства починається 11 лютого 1894 р., коли організаційний комітет на чолі з Василем Нагірним і Володимиром Лаврівським скликав збори засновників у Львові. "Не для забави основано "Сокіл", не для самої тільки руханки, не на те тільки, щоби робити тугі м'язи, хоть вони потрібні, але й на те, щоби вправляючи своїх членів у тілесних вправах, виробити в них почуте власного достоїнства, виробити моральну силу, любов порядку, карність - щоби викресати в їх серця одушене до всього, що гарне, взнесле, гуманне, щоби виробити суспільність, яка би не жалкувала, не просила, а жадала - і то так жадала, свідома своєї сили, щоби ворог, хоть би зі скреготом зубів, таки мусів уступити" [4; 7]. Такими були погляди і переконання організаторів сокільства, які вони намагались донести до українського народу. Необхідно було виховувати сильне молоде покоління, здорове фізично й духовно, здатне до боротьби за незалежність. В цьому його майбутнє, яке можливе і може бути досягнуто через поширення сокільських ідей. З початку свого заснування сокільський рух в Галичині розвивався досить активно, що можна пояснити тотожністю сокільської ідеї та ідеї національного відродження і культурного розвитку, до якого прагнув народ.

Генезу українського сокільства варто ділити на два великі періоди: 1894-1914 рр. (період до Першої світової війни) і 1920-1939 рр. (міжвоєнний період). Перший період - це час становлення та розвитку сокільських організацій у Галичині. Він важливий тим, що за досить короткий відрізок часу сокільством були охоплені широкі верстви населення. Другий період був нелегким, оскільки доводилось в непростих умовах відновлювати діяльність сокільського товариства після Першої світової війни.

Початок функціонування "Сокола" характеризується тіловиховним та організаційним напрямком роботи. Далі простежується національно-культурний шлях виховання молоді, сутність якого полягала у відкритті бібліотек, діяльності хорових гуртків, організації мандрівок і прогулянок околицями Львова з метою вивчення рідного краю.

Зазначимо, що діяльність з організації тіловиховання української молоді доводилось проводити напівлегально, використовуючи будь-яку для цього нагоду. Це було притаманно не тільки для "Сокола", але й для інших українських молодіжних товариств.

Велика увага до тілесного виховання молоді в товаристві пояснюється бажанням мати не тільки здорове покоління в майбутньому, а й виховати воїна, готового до боротьби за відновлення української незалежності. Для цього з 1894 р. керівництво "Сокола" організувало "учительський кружок". До речі, зауважимо, що керівником тіловиховання у львівському "Соколі" був Йосиф Коциловський, який в 1896 р. у Празі успішно склав іспити на вчителя руханки [5].

Ідеологією та моральною основою Товариства був сокільський закон десять заповідей.

На окремий аналіз у контексті ідеологічних основ фізичного виховання молоді Галичини заслуговує прапор соколів. На одному боці його був зображений герб Галичини - золотий лев, спертий на скелю, а на зворотньому - сокільський символ - сокіл-птиця. "Довгі Крила - символ ціли товариства, що стремить до поступу, розвитку народу, бистрий зір - символ народної свідомости, міцний клюв - символ сили, острі кігті - ознака, що товариство видає зі серця усяку зневіру, народну зраду, самолюбство, всякий порок, щоб народ став характерним і чесним, а заразом ознака невмираючих докорів совісти для тих, хто, стративши віру у свій нарід, покинули його ряди та пішли у найми до чужих, щоб готового черпати, щоб чванитись чужим пір'єм. Ось значіння "Сокола" для народу" [4; 7]. Цінності, які представляв цей прапор майже сто років тому, не втратили своєї актуальності і сьогодні.

З початком ХХ ст. сокільські товариства виникали по всій Галичині: в Станіславі (нині Івано-Франківськ), Коломиї, Перемишлі вони засновувались у 1902 р.; в 1903 р. - в Самборі, Чорткові, Тернополі; в 1904 р. - в Золочеві, і так поступово вони охопили майже весь галицький край [3]. Варто зазначити, що сокілство знайшло своє поширення і серед селян. Його

діяльність поєднувалася в селі з важливою протипожежною справою.

Стрімке поширення сокільської ідеї було можливе за умови організаційного та методичного забезпечення. Такі функції взяв на себе часопис "Сокільські вісти", перше число якого побачило світ 3 вересня 1908 р. "За мало, що людей лучить одна ідея, що вони мають одну ціль. Вони мусять ще мати змогу висказатися, як кожний із них цю ідею розуміє, як має стреміти до осягнення спільної мети, - мусять витворити одну спільну ідеологію і один спосіб переводження її в життя так, щоби в них була одна ідея, одна мета, одна дорога до неї. Це можна осягнути при допомозі друкованого слова, при допомозі журналу" [6; 2]. Саме з цих причин побачили світ "Сокільські вісти", які стали рупором поширення сокільської ідеї, зв'язківцем між українським сокільством та іншими українськими руханково-спортовими організаціями і водночас довели, що всі ці організації є для "соколів" близькими і рідними.

Майже кожне число часопису розпочиналося редакційною статтею, що виконувала функцію програмної, була сповнена патріотичних закликів, адресувалась кожному свідомому українцю і вимагала роботи над собою, над вихованням "духа і тіла". У редакційних статтях "Що таке сокільство" [6], "Нова програма навчання в середніх школах" [7], "Руханка на приладах" [8], у працях І.Боберського "Сокільський дух" [9], відзначається, що українське громадянство потроху починає цінити фізичний гарт і водночас розуміти його велику вартість. Разом з тим професор І.Боберський у рефераті "Куди йти?" зауважує: "Руханкові товариства можуть і повинні гуртувати молодь і старших оподалік від яких-небудь партійних одмін. Сокільські товариства повинні йти широким шляхом національного виховання, а тому мусять уникати вузьких політично-партійних манівців..., партійники не повинні втручатися до виховання тіла і не нівечити його партійницькими суперечками... Руханка ставить руховиків в один ряд і має для них один наказ і одну систему рухів. Руханка не веде до партійности, до роз'єднання, аж - до цілости, до об'єднання" [10; 2].

Таким чином, сокільська організація, діяльність якої базувалась на фізкультурно-спортивних засадах, була могутнім фактором піднесення національної свідомості, осмислення українським людом свого місця серед європейських народів, прагненням українців побудувати власну державу. Здобутком

сокільської організації було і те, що вона стояла в авангарді культурного відродження української Галичини і виховувала свідомих, політично освічених юнаків і дівчат.

Список літератури:

1. Винничук О. *Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури*. — Тернопіль: Астон, 2001. — 404 с.
2. Вацеба О. *Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху*. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. — 229 с.
3. Трофим'як Б. *Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні*. — К.: ІЗМН, 1997. — 418 с.
4. *Тернопільське свято // Народне слово*. — Львів, 1910. — № 10. — С. 6—7.
5. *Українська загальна енциклопедія. Книга знання*. — Львів-Станіслав-Коломия, 1953. — С. 962.
6. *Що таке сокільство? // Сокільські вісти*. — Львів, 1928. — № 3. — С. 1—3.
7. *Нова програма навчання в середніх школах // Сокільські вісти*. — Львів, 1934. — Ч. 1—3. — С. 5.
8. *Руханка на приладах // Сокільські вісти*. — Львів, 1935. — Ч. 12. — С. 1—2.
9. *Боберський І. «Сокільський дух» // Сокільські вісти*. — Львів, 1935. — Ч. 1. — С. 2.
10. *Боберський І. Куди йти? // Сокільські вісти*. — Львів, 1935. — Ч. 3. — С. 2.

Божик М. В., <https://0000-0001-6037-6032>

Кедрич Г. В., <https://0000-0002-1333-1226>

Довгаль В. І., <https://0000-0003-3802-5388>

Сиротюк С. М., <https://0000-0002-0794-9038>

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ**

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені
Тараса Шевченка

Анотація. Публікація присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів до розвитку культури здоров'я учнів загальноосвітньої школи. Здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано шляхи вдосконалення навчального процесу, змісту, форм